

VREMEN
IZLAZAK

**REFORMA
SISTEMA
OSNOVNOG
OBRAZOVANJA**

Z 11086
1 EX.

PROJEKT
STRAŠNI
KRAJ

FRIEDRICH EBERT FONDACIJA

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

Fondacija Friedrich-Ebert osnovana je 1925. godine kao političko nasleđe prvog demokratski izabranog predsednika Nemačke Friedricha Eberta. Socijaldemokrata Ebert, koji se od zanatlije uzdigao na najvišu državnu funkciju, podstakao je osnivanje fondacije sa sledećim ciljevima:

- * političko i društveno obrazovanje ljudi svih društvenih slojeva u duhu demokratije i pluralizma
- * stipendiranje mladih, nadarenih studenata i podrška u istraživačkom i naučnom radu
- * doprinos međunarodnoj komunikaciji i saradnji

Fondaciju Friedrich-Ebert su nacisti zabranili 1933. godine, a 1947. je ponovo počela sa radom.

Od samog osnivanja Fondacija se zalaze za međunarodnu saradnju i osniva svoje kancelarije u preko sto zemalja sveta dajući doprinos razvoju pluralizma, pravne države, socijalne pravde i nenasilnom rešavanju konflikata u državi i društvu.

Partneri Fondacije Friedrich-Ebert su sindikati, nevladine organizacije, udruženja građana, istraživačke i edukativne institucije, građanski pokreti, organizacije civilnog društva, parlamenti, državne institucije i međunarodne organizacije. Težište rada svih kancelarija Fondacije odgovara i posebnim potrebama i zahtevima lokalnih partnera. Obrazovanje, savetovanje i razmena iskustava sprovode se uz pomoć eksperata ili ekspert-skih grupa na edukativnim skupovima, konferencijama, seminarima, radionicama, javnim tribinama. U zemljama Istočne i Jugoistočne Evrope tematski okviri obuhvataju, između ostalog, demokratizaciju društva, ekonomski oporavak i proces privredne i političke integracije u Evropsku uniju.

U Saveznoj Republici Jugoslaviji Fondacija Friedrich-Ebert radi od 1996. godine podržavajući razvoj civilnog društva kroz seriju projekata. Partneri Fondacije na ovim prostorima su, pored ostalih, sindikati, nevladine organizacije, naučne ustanove, slobodni mediji...

Kontakt adresa:

Friedrich-Ebert-Fondacija

Simina 1, Beograd

Tel: 011-3283-018

Fax: 011-3283-415

E-mail: fes.bgd@fes.org.yu

TRIBINA: REFORMA SYSTEMA OSNOVNOG OBRAZOVANJA

U okviru projekta "Vreme izazova", nedeljnik "Vreme" i fondacija "Friedrich Ebert" organizovali su 9. juna u Studentskom kulturnom centru tribinu "Reforma sistema osnovnog obrazovanja". Posle tribina "Civilna kontrola policije" i "Koji je model privatizacije potreban Srbiji", održanih 24. februara i 28. aprila, ovo je treća u seriji tribina koje će biti organizovane u okviru projekta "Vreme izazova" do kraja godine.

Učestvovali su:

GAŠO KNEŽEVIĆ, ministar prosvete i sporta u Vladi Republike Srbije;

NENAD HAVELKA, profesor psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu;

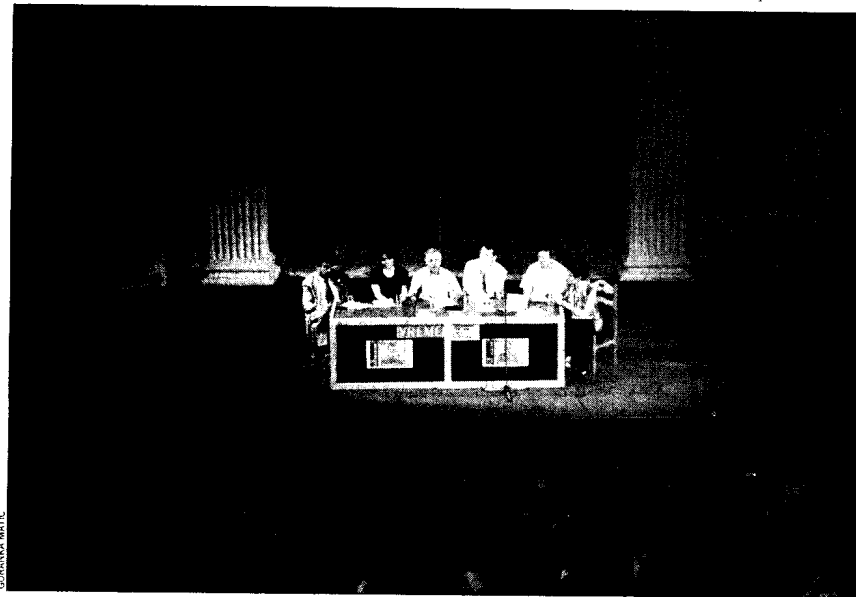
NENAD MILOŠEVIĆ, učitelj O.S. "Vladislav Ribnikar";

ILIJA JUKIĆ, pedagog, član Foruma roditelja;

MARINA DRNDARSKI, član Sindikata obrazovanja Srbije.

Tribinu je vodila TAMARA SKROZZA, novinarka "Vremena".

"Vreme" prenosi delove izlaganja učesnika tribine i diskusije koju su vodili učesnici i publika

GORANKA MATIĆ

VREME
IZAZOVA

Z 11086

1 EX

STRATEGIJA KAO POČETAK REFORME

Pre svega, treba reći da su, kad je u pitanju obrazovanje, ekonomski pokazatelji tragični. Za obrazovanje se izdvaja manje od četiri odsto bruto nacionalnog dohotka, što je izuzetno malo u poređenju sa zemljama drugih sistema, pre svega OECD-a, gde je prosek 6,4. Plate nastavnika mislim da ne treba ni pominjati, ali je jedan podatak frapantan i lako se pamti – godišnja plata nastavnika prema podacima za oktobar 2000. godine bila je 365 dolara. Znači dolar po danu – što je ispod granice siromaštva. Za 2001. godinu, dakle, sad govorim o sadašnjem vremenu i o nekoj budućnosti s ekonomskog aspekta, za obrazovanje je izdvojeno 345,4 miliona dolara ili 17,44 ukupne vred-

nosti budžeta. Prioriteti u tom budžetu dati su povećanju nastavnčkih plata, i na to je otpalo 80 odsto dela budžeta koji nama pripada. On će nam omogućiti porast dohotka od 33 procenta, što zapravo znači da mi samo pratimo inflaciju koja je već uračunata, i mislim da se govorilo o 30 posto, ali verovatno valja očekivati i više.

**U OVOJ REFORMI
NEMOGUĆE JE
PILOTIRANJE,
NEMOGUĆE JE
POVUĆI POTEZ PA
GA VRATITI
UNAZAD – MORA
DA SE IDE
POSTEPENO**

Stanje školskih zgrada odavno nije dobro analizirano tako da imamo samo sporadične podatke

– koji ukazuju na strašno propadanje ovih objekata u poslednjoj deceniji. Investicije u održavanje tih zgrada i opremljenost učionica takođe su ispod nivoa prihvatljivosti. Ono što je dobro jeste da imamo te zgrade i da decu imaju naviku da idu u školu. Imamo takođe i naviku nastavnika da im predaju 30 ili 45 minuta, o čemu u ovom trenutku verovatno svako sâm za sebe odlučuje – što je pomalo i smešna strana ovog našeg posla.

Osim toga, rezultati nekih istraživanja kvaliteta i nivoa znanja učenika pokazuju da količina znanja akumuliranog u toku školovanja ne odgovara standardima i potrebi za znanjem koje život nameće. Što se tiče obrazovanja nastavnika, ono podrazumeva da je nešto

malo tradicionalnog obrazovanja, pravog obrazovanja ali tradicionalnog sistema, dostupno nastavnicima razredne nastave ili, klasično rečeno, učiteljima. Svi koji su više od toga nemaju nikakvo obrazovanje, odnosno nemaju dovoljno obrazovanje iz oblasti metodologije i sličnih pitanja. Dakle, problemi su kako pristupiti učenicima, odnosno između daka i nastavnika, a nešto je

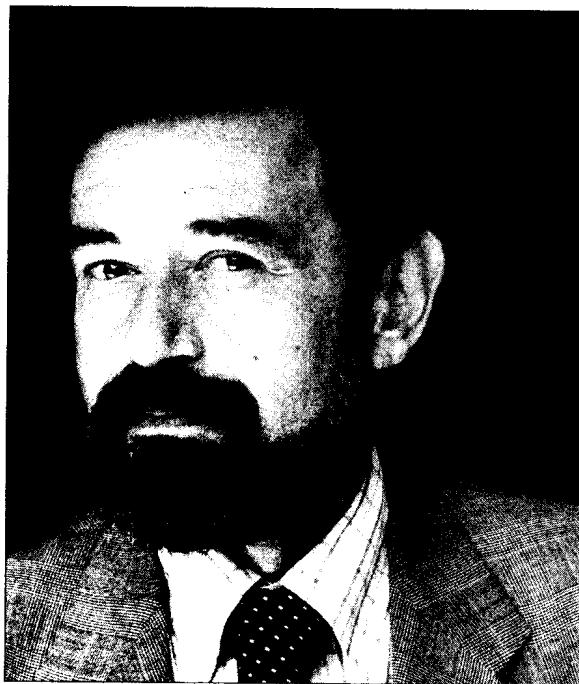
bolja situacija sa onim što se u svetu naziva "trostruko L" – *long life learn* – to jest obrazovanje tokom života, i to zahvaljujući iznad svega nekim nevladinim organizacijama koje su u poslednje vreme, dakle pre prošle godine, imale nekoliko kurseva ili metoda, u nekoliko navrata su pokušale sa obrazovanjem nastavnika, učitelja, profesora, ali ni to nije rađeno sistematski. I to je slika o nama. Ona nije idealna, ali to je ono što

smo zatekli i od čega smo pošli. Mi nećemo ništa personalizovati. Nema pametne glave, i to je najmanje ova ovde. Iz ove glave doći će samo poneka odlučica i to uglavnom u kontaktu sa drugima. Probaćemo da radimo sistematski, da radimo komisijski, da radimo tako što ćemo uključiti što više ljudi u odlučivanje jer mislimo da je to jedini ispravan način rada s obzirom na situaciju u kojoj se nalazimo. U krajnjoj liniji, to je amnestiranje nas samih od eventualnih pogrešnih zaključaka.

Po čemu se reforma obrazovanja razlikuje od drugih reformi? Postoje mnoge tačke ali ja bih istakao sledeće – efekti reforme nisu kratkoročno vidljivi. Oni su vidljivi tek kad prođe određeni broj godina, obično osam. Dakle, tek posle toga možemo imati nove generacije, tek posle toga možemo nešto ozbiljnije videti. U ovoj reformi nemoguće je pilotiranje, nemoguće je povući potez pa ga vratiti unazad – mora da se ide postepeno. Ono što je dobro jeste mogućnost da se koriste iskustva drugih – mi ipak ne možemo presaditi modele: imamo ih, ali ćemo ih teško primeniti na ovom tlu.

Sadržaji naših predmeta i programa u dobroj meri su ideologizirani. Ako je naš cilj da ih oslobodimo ideologije, i to je politika, i to je odraz nekog političkog stanovišta. Moramo biti veoma pažljivi kad koristimo politiku u borbi protiv politike, to se jednostavno mora shvatiti, jer nećemo, ne želimo nijednim sredstvom da preteramo. Ideologizacija programa naročito je uočljiva u predmetima Poznavanje prirode i društva u nižim razredima, u Istoriji, Geografiji, rekao bih i nacionalnom jeziku. Sledeća razlika u odnosu na druge reforme je što se ta reforma stvaraju u radu sa ljudima, i to mladim ljudima, a mladi ljudi su i nastavnici koji moraju da sprovedu reformu. Dakle, svi ljudi učestvuju u tom procesu.

Šta se najčešće podrazumeva pod ovom reformom? Kao prvo, reforma programa. Ljudi su osetljivi, osećaju da programi nisu u redu i hteli bi tu reformu. Zatim, hteli bi nešto više rada na jezicima i na kompjuterima. Imate ljude koji su veoma obrazovani, visoko obrazovani, doktori nauka koji kažu: reforma srpskog školstva može se izvršiti ukoliko decu naučimo da govore engleski i da se služe kompjuterima; mi smo ih osposobili za život. To je jedno viđenje koje je legitimno kao i svako

GORDANA MATIĆ

drugo. I ja sam ga imao kad sam pristupio ovom poslu.

Aktivna i participativna nastava takođe je neophodna. Vidite, ja kao profesorni radnik imam iskustvo i znam kako se organizuje čas od 45 minuta. To je poluteatar, ja sam glumac, studenti su publika, moram ih uvesti u svoju priču. Ako nisu ušli u moju priču, ako me ne prate kao glumca, nema komunikacije, nema emisije znanja, nema ničega, nema interakcije između nas.

Posle časa koji je dobar uglavnom izlazim iz učionice potpuno prazan. I tako sam zamišljao da bismo morali nekako da edukujemo naše učitelje, naše profesore za tu interakciju i za takvu aktivnost. Dakle, da pokušamo da ubijemo ono što se na fakultetima zove "eks katedra" predavanje. Mislim da je to mrtav pojam. Učešće daka mora biti procentualno veoma visoko u odnosu na vreme trajanja časova.

Veliki problem jeste i prosvetna inspekcija, koja se prostevnim radnicima sada nameće kao sistem apsolutne kontrole iz kojeg slede sankcije. Ovo ministarstvo će pokušati da upravni nadzor odvoji i prilagodi situacijama, ali ne uz

neke ogromne promene. Cilj je i da se pedagoški nadzor koriguje, da postane savetodavan, tj. potporni mehanizam. Nema nadređenosti i podređenosti u tom položaju.

Problem udžbenika. U čemu je i kako ga rešiti? Među nama postoji priča kako su udžbenici veoma loši, zastareli. Da li zbog toga treba formirati novu selektorsku komisiju? Naš odgovor je: ne. Samom novom selektorskom komisijom na isto mesto dovodimo druge ljude koji će na isti način iz iste glave odlučivati, samo možda ideološki pomereni sa jednog mesta ulavo ili udesno, kako već hoćete da gledate. Problem udžbenika se rešava prvo tako što će jedina ekipa ljudi koja se bavi pojmom udžbenika dati kriterijum za izradu udžbenika. Dakle, to će biti samo kriterijum šta udžbenik mora ispunjavati da bi bio udžbenik, šta rukopis mora ispunjavati da bi bio udžbenik. Onda će postojati i druga komisija koja će vrednovati vrednosti udžbenika, odnosno kvalifikovace ih.

Sud te ekipe ne može biti jedan udžbenik. On može biti: ovaj, ovaj, ovaj i ovaj. Nema monopola, već na tržište može

izaći i više udžbenika. Tada konačnu odluku o upotrebi udžbenika treba prepustiti onom ko ih zaista koristi a to je u našem slučaju škola, ili ako je više škola, onda neka lokalna organizacija, zajednica tih škola. To je sistem koji mi želimo da postavimo na primeru udžbenika.

Pored reforme važno nam je i funkcionisanje samog sistema. I za to nam je potrebno vreme da se konsolidujemo, dakle stabilizujemo taj sistem koji je u potpuno haotičnom stanju. Ne znam ima li ovo društvo vremena za strpljenje, ali nadam se da ćemo ga imati i da ćemo dati priliku za konsolidaciju. Drugo, potrebni su nam materijalni uslovi. Tu, naravno, mislim i na plate, ali mislim i na opremanje, rekonstrukciju škola, dakle objekata u kojima se izvodi nastava. Tu mislim i na neke probleme koji nisu imanentni školi, ali se i tu vide, kao što je kriminal, kao što je narkomanija.

Dakle, aspekti reforme po segmentima: poboljšanje udžbenika, planova i programa. Mi imamo manje časova nego što je evropski prosek, na donjoj smo granici. Zatim upravljanje školama – pod tim podrazumevam kako funkciju direktora tako i participaciju roditelja i participaciju lokalnih političkih zajednica kao što je opština ili grad. Tu mislimo da ćemo napraviti neke pomake. Pored toga, inspekcija, provera i osiguranje kvaliteta rada i ishoda školovanja i priprema nastavnika.

Na ove poslednje tri tačke, dakle, na pripremi nastavnika, na inspekciji i na pitanju upravljanju školama, na nekim od ovih pitanja nevoljno a na nekim voljno već radimo. Pitanje udžbenika je za nas pomalo izvedeno pitanje koje ćemo rešiti na opisan način, sa komisijama i tome slično. Plan i program su nešto što čeka svoj momenat. Čeka zapravo da se završi jedno od ključnih pitanja ove reforme, a to je pitanje odnosa centralizma i decentralizma, odnosno decentralizacije sistema. Strategija implementacije zapravo je početak ili priprema za reformu i od jeseni nas očekuju i šire diskusije o meritornim pitanjima reforme.

To je naš plan, to je dinamika koju sebi možemo da nametnemo a da ne bude olako dato obećanje i olako obećana brzina. Ovo ministarstvo će se zalagati za ovakav pristup problemima.

JURNJAVA S PROGRAMOM

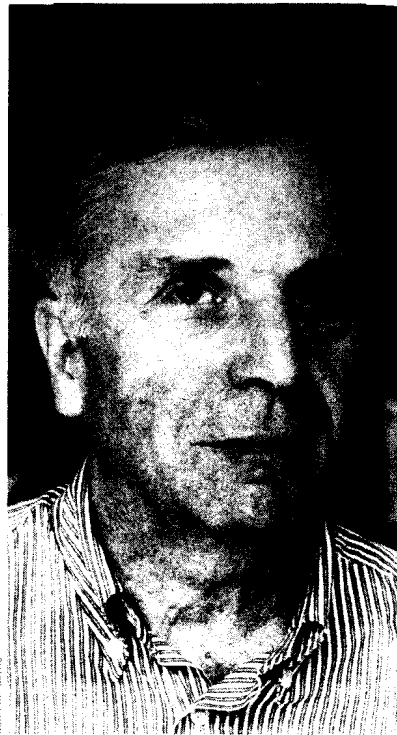
Mi smo u decembru prošle godine uradili istraživanje čiji su suradnici želeli da se proceni kvalitet ishoda osnovnog obrazovanja. To istraživanje je samo jedna mala stvar koja se bavi jednim segmentom, jednim pitanjem, tako da može da posluži kao ilustracija, recimo, šta bi se desilo da smo u mogućnosti da izvedemo čitav skup takvih istraživanja koja bi stvari osvetlila sa svih strana. Napravili smo jedan neoboriv test, iako vrlo fragmentaran.

Naime, ako bi iz osnovne škole deca trebalo da izađu sa nekom tekovinom u smislu znanja, u smislu nekih osobina ličnosti, sigurno je da treba da izađu pismena. To je valjda prva stvar. Danas više nigde u svetu pismenost nije umeti pročitati naslov u novinama i napisati svoje ime. Pismenost danas uključuje poznavanje jezika, usmeno i pisano izražavanje, podrazumeva matematičku pismenost i podrazumeva pismenost iz osnovnih društvenih i prirodnih nauka. Naša škola je i koncipirana upravo tako. To je prava mala akademija u kojoj imate sve društvene osnovne nauke, sve osnovne prirodne nauke i sve glavne grane umetnosti. S pravom se kaže da je to osnovna škola koja daje osnovno opšte obrazovanje. Međutim, u programima osnovne škole postoji sadržinski i vremenski diskontinuitet. Prvi razred ima svoj program koji se uči u prvom razredu, drugi razred svoj, sedmi i osmi svoj. Pa čak u toku školske godine, prvotromesečje ima svoje teme, trećetromesečje svoje. I sve one ocene koje učenici dobiju ocene su iz te diskontinuirane klime, diskontinuirane i u sadržaju i u vremenu.

Trideset šest odsto učenika koje smo mi ispitivali, a bilo ih je 1300 iz cele republike završilo je sedmi razred s odličnim uspehom. Sledećih 26-27 odsto završilo je s vrlo dobrim uspehom. Sada kad završavaju osmi razred ti brojevi će biti još nešto veći. Dakle,

biće 40 odsto odličnih, a ostatak će biti uglavnom vrlo dobar sa nekih 11-12 odsto dobrih. Da li je to kvalitet? Jeste kvalitet onoga sa čime su učenici ocenjivani u diskontinuitetu. On je u prvom razredu stekao reputaciju odličnog jer je stvarno bio odličan. Nije mu poklonjeno. Tu reputaciju održao je u drugom, u trećem, i tako redom, ali uvek u onom segmentu vremena i programa koji se tiče tog razreda. A kad završava osmi razred, on stvarno treba dosta toga da zaboravi u toj školskoj klasifikaciji, sve te pregrade, ograde. To bi trebalo da zanemari i da iznese celinu iskustva u vidu znanja, umenja, veština, u vidu nekih razvojnih postignuća u sferi kognitivnih sposobnosti, afektivnih modaliteta ponašanja. To treba da bude rezultat. Taj rezultat ne zna za taj diskontinuitet ili ne bi trebalo da zna. Škola bi trebalo kumulativno da formira tu osnovnu opštu pismenost od prvog do osmog razreda. Međutim, ona je programski i organizaciono onesposobljena da to radi. Nastavnici trče kroz programe, učenici trče negde za nastavnicima. Dakle, to je jedna jurnjava sa programom koja je vrlo uspešna u svakom segmentu vremena, ali koja nije uspešna u celini.

Mi smo ispitivali osnovnu opštu pismenost, neke osnovne stvari koje čoveka čine obrazovanim u jednom opštem vidu. Nijedno pitanje nije bilo izvan programa. U startu smo sastavili žirije za te predmete i rekli: neka preživi 25 odsto programa otprilike, ali da to budu one stvari koje imaju veliku transfernu vrednost, odnosno vrednost

NEŽAD HAVELKA

NE RADI SE O TOME DA UČENICI I NASTAVNICI NIŠU RADILI, NEGO JE PROGRAM TAKAV DA U NJEMU NE POSTOJI KONCEPT OSNOVNE OPŠTE PISMENOSTI, IAKO JE TO PROGRAM OSNOVNE ŠKOLE KOJA DAJE OSNOVNO OPŠTE OBRAZOVANJE. UMEMTO TOGA, IMATE KAPTULACIJU INTELEKTA

primenjivu u daljem učenju i u životnim situacijama. Morali smo se ograničiti, pa smo uzeli samo prirodne nauke, srpski jezik i matematiku, ali se nije vodilo računa iz kog je razreda to gradivo. Ne ulazeći sada u precizne brojeve, negde polovina učenika postigla je zadovoljavajuć rezultat, dok oko 48 odsto nije rešilo onoliko zadataka koliko je trebalo, to jest pokazali su manjak pismenosti u srpskom, matematici i u prirodnim naukama. Ne radi se o tome da učenici nisu radili, ne radi se o tome da nastavnici nisu radili, nego je program takav da u njemu ne postoji koncept osnovne opšte pismenosti, iako je to program osnovne škole koja daje osnovno opšte obrazovanje. Umesto toga, imate kapitulaciju intelekta.

Mi smo još neke stvari ispitivali, ali one nisu ušle u ovu kognitivnu sferu – recimo šta se dešava na planu sposobnosti, na planu nekih afektivnih reakcija. Linija odrastanja učenika, linija rasta njihove pameti, njihove fizičke snage, njihovih socijalnih veština, pa čak i njihove obrazovanosti raste od prvog osnovne do srednje škole. Ali njihova mogućnost da odlučuju o svom

ODLIČNI UČENICI SPASAVAJU SE MAZOHIZMOM, SREDNJI I VEŠTI IZOSTAJANJEM U PRAVOM MOMENTU. NEKI NAPUŠTANJEM ŠKOLE – POSTOJE CELE SOCIJALNE KATEGORIJE KOJE NE PREŽIVE U ŠKOLI PETI I ŠESTI RAZRED

radu radikalno pada već od četvrtog osnovne. Osim nje, pada i linija koja pokazuje učenički stav prema školi. Ma koliko plakala, malo se ustezala kad prvi put podu u školu, deca se zaljube i u školu, i u učiteljicu, i u ono što rade. I oni to izdašno vole prve dve tri godine. A onda se neko potruđi da kad iz osmog izađu zapale sveske, pobacaju knjige, a čuo sam da su negde

zapalili i školu. Šta se to desilo – pitam vas – da su taj dečji početni optimizam i interes potonuli? Mislim da raskorak između ove dve linije to pokazuje. Jer, te dve linije su kao otvorene makaze. Gornji krak – rastu sposobnosti, donji krak – opada učešće. I naravno, rezultat je: spasi se ko može. I deca se spavaju na razne načine. Odlični učenici mazohizmom, srednji i vešti učenici izostajanjem u pravom momentu. Neke napuštanjem škole – postoje cele socijalne kategorije koje ne prežive u školi peti i šesti razred. Škola za njih postaje egzibicija koju ne mogu da produ.

Dakle, u jednoj rečenici – osnovna i opšta pismenost, ako je definišemo kao znanja, umenja i veštine koja imaju veliku transfernu vrednost za dalje učenje i snalaženje u životnim situacijama, u osnovnoj školi stiču se polovično. To ni u kom slučaju ne znači da su one ocene koje su date u osnovnoj školi date nizašte. Korelacije sa ovim našim ocenama su jako visoke, ali školske ocene boluju od istog diskontinuiteta od kojega boluje i školski program i način obrade programa.

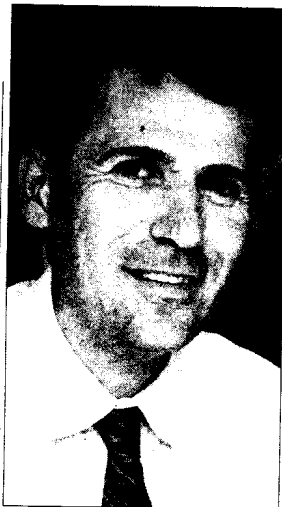
ALEKSANDAR BELIC

REFORMA PROMENOM CILJEVA

Mi smo do sada ovde uglavnom slušali o učenicima, ali bi bilo jako interesantno da profesor Havelka napravi test o stepenu usvojenosti znanja kod profesora, naročito profesora srpskog jezika. Da li, na primer, postoji jedinstvo među profesorima prilikom pisanja i samog pravopisa? Mislim da ne postoji – na poslednjoj raspravi o tome u Velikoj Plani nije postojalo jedinstvo, i to ne među profesorima koji rade u osnovnim školama, nego ni među profesorima na Filološkom fakultetu. Naime, reforme osnovnog školstva sigurno neće biti ukoliko nosioci te reforme ne budemo mi, odnosno učitelji, koji bi trebalo da je sprovedemo. To je osnovna teza. Zatim, planiranje nastavnih sadržaja, fonda časova, mesto njihovog ostvarivanja bez onih koji to treba da sprovedu, u samom početku je ravno nuli. Znači, nema neke perspektive.

Upravo nastava u nižim razredima treba kompletno da se reformiše. Znači, ne samo da se promene udžbenici i smanji gradivo. Moraju se promeniti ciljevi. Društvo matematičara, društvo jezičara, svi se sad bave skraćivanjem gradiva, izbacuju određene nastavne jedinice, da li će u matematici biti znak pripadnosti, da li će biti oznaka za skup. Znate, to je mnogo manje važno od onoga šta je cilj tog osnovnog obrazovanja za dete uzrasta od 6 do 14 godina. Ako promenimo ciljeve, onda ćemo naći i tehniku kako to da sprovedemo. Znači, stvari bi trebalo iz korena menjati.

Navešću neke primere. Postoji jedna albanska narodna priča o tome ko je junak; jedan dečak nije pobeo kad je nešto skrivio, već je ostao. Svi su ostali pobešli i samo je on ostao. Poenta jeste da je on junak. Ne mogu da shvatim da ne postoji nijedan jugoslovenski pisac, nijedno stivo Zmaja, Dositeja ili bilo kog pisca u kome se ogleda pojam junaštva, nego nam je potrebna albanska narodna priča. To je neverovatno.

GERMANA MITIĆ

ŠKOLA MORA DA BUDE STALNA PROVERA. MI MORAMO STALNO DA PROVERAVAMO DECU, RODITELJI MORAJU STALNO DA PROVERAVAJU NAS. 70 ODSTO NASTAVNIKA NE SHVATA DA JE ZAVRŠNI USPEH UČENIKA I NJIHOV USPEH

Zatim "Čiganski slavuj". To je divan tekst, ima neke književne vrednosti. Međutim, poruka priče je ta da Čiganim nije hteo da svira pod pretjnjom, ali je, kad ga je nemački oficir ubio, nastavio

da svira i svirao je najlepše pesme. Krajnja poruka Učiteljskog fakulteta koji štampa orijentacioni plan koji je dostupan učiteljima da po njemu rade jeste da je sloboda tog umetnika važnija od života. A zamislite da li je to baš tako. Zatim tekst "Uzbuna u noći", u kome Arsen Diklić opisuje rat u Vojvodini. Pazite, poslednjih deset godina okružuje nas rat, i mi u čitanci za drugi razred dajemo takav tekst o nekom drugom vremenu ali na istim prostorima. Znači, naš narod strada, i danas strada, i mi i danas to čitamo i dajemo deci. Zar nema nečeg lepšeg da pročitaju i da izaberu? Zatim "Stari Vujadin". To je narodna pesma, ali da li su učenik trećeg ili četvrtog razreda treba da nauči kako su nekeke vadili oči, kidali ruke da ne izda jatake i ostalo? Čemu to? Zar ne može na neki drugi način, nekim drugačijim sadržajem da se to isto objasni?

Zašto vam sve ovo govorim? Hoću da napravim trougao između nas u školi. Ministarstva prosvete i Učiteljskog fakulteta. Učiteljski fakultet postoji odskora, i divno je što postoji i treba da postoji. Međutim, ne postoji nikakva spona između Ministarstva prosvete, Učiteljskog fakulteta i nas u školi. Recimo, banalan primer je – da bi nastavnik koji je završio Pedagošku akademiju nastavio da se obrazuje na Učiteljskom fakultetu, to će ga koštati 200-300 ili ne znam koliko maraka. Svaki ispit se posebno plaća itd. Da bismo se mi stručno usavršavali, potreban je fond. Takav fond ne postoji. Nema novca. Osim toga, Učiteljski fakultet štampa sve te planove i daje školama, a onda iz Ministarstva prosvete (novo Ministarstvo prosvete još nije saradivalo sa tim nadzornicima i inspekcijama) dolaze u škole i oni imaju neki svoj program i neke svoje zahteve, svoje ideje.

Smatramo da bi trebalo potpuno obnoviti i odnos, odnosno vezu između daka, učitelja i roditelja, i povratnu informaciju između roditelja i daka. Šta to znači? Škola mora da bude stalna provera. Mi moramo stalno da proveravamo decu, roditelji moraju stalno da proveravaju nas. Ne da uče za nas nego da nas proveravaju. I da sistemom ocenjivanja mi proveravamo njih. Kada dođe kraj školske godine, sumiraju se rezultati i svakom nastavniku se da do znanja da je ta završna ocena na osnovu tih završnih testova i njegova ocena. Jer, 70 odsto nastavnika ne shvata da je

završni uspeh učenika i njegov uspeh. Uglavnom, dete je slabo, dete je loše, što nije tačno. To kod nas ne postoji. Šta bismo time dobili? Dobili bismo mogućnost da nas ocene na kraju, nema priče. Rezultati, papiri, skale vrednosti, numeracija, sve postoji. Znači, mi ocenjujemo dake i daci ocenjuju nas na kraju školske godine. Sistem vrednosti vraća se u školu, i onda je mnogo lakše raditi i učiti.

Važna je i pojava privatnih časova, a smatram da je uzrok njihovog uzimanja samo u preobimnom gradivu; veliki su zahtevi nastavnika i roditelja u

odnosu na dete, ali je приметna i ležernost roditelja. Roditelji obično razmišljaju u stilu: platiću časove i miran sam, biće odlične ocene itd. Međutim, postoji i subjektivni faktor kod nas učitelja. Ni mi ne pružamo deci dovoljno informacija zbog motivacije ili bilo čega drugog. Poslednji razlog bile bi slabije intelektualne mogućnosti učenika.

Što se tiče novih udžbenika i knjiga, ideja o tim timovima, to je sve lepo, samo ne shvatam zašto su uopšte štampali ovi udžbenici za narednu školsku godinu, zašto nije dat signal da uopšte ne bi trebalo štampati udžbenike. Po-

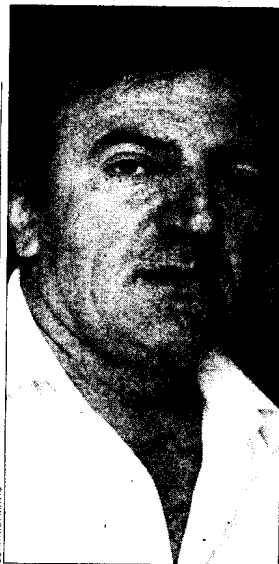
jam udžbenika treba iskristalirati – da li je udžbenik knjiga iz koje će dete učiti ili radna sveska u kojoj će raditi. Pošto su ljudi sve komercijalizovali u sistemu prosvete, oni su za sve udžbenike u mladim razredima uveli princip da su udžbenici ujedno i radne sveske. Znači, ako dete uzme da uči, ono mora i da piše po njemu, što znači da sledeća generacija neće moći da ga koristi, što u drugim zemljama nije slučaj. Svi imate decu ili prijatelje svoje dece, pa kažite zaslužuje li vaše dete da ima udžbenik kakav ima jedan Englez, Francuz, ili Amerikanac.

ILIJA JUČIĆ

DOVESTI ŠKOLU U RED

Godinama se postavlja pitanje šta se želi postići nastavom – da li je to znanje ili su u pitanju sve druge sposobnosti? Kakva je nastava i kakav kvalitet od nje očekujemo? Ja mogu da tvrdim da naša deca, ili bar većina njih, ima visoka znanja iz pojedinih oblasti. Ali kakva su ta znanja, kakva je njihova funkcija, koliko su upotrebljiva? Da li oni ta znanja mogu bilo gde da primene? Da ne govorimo o ponašanju – to vidimo po gradu upravo ovih dana, kada su školska dvorišta i okolne ulice pune đakih udžbenika, svezaka i papira. To mnogo pokazuje. I zato mislim da tu treba napraviti najdublje promene, naravno, dajući prednost sposobnostima učenika. Podrazumeva se da sposobnosti ne mogu bez znanja. Međutim, pitanje je koja su to znanja i koji su to sadržaji neophodni da se te sposobnosti razvijaju, navike i veštine.

Naravno, tu dolazimo do onog osnovnog pitanja – plana i programa, koje je bolno pitanje naše škole. Naši programi nisu najbolje odabrani, učenici su preopterećeni suvišnim činjenicama, suvišnim informacijama koje na kraju ne daju ono pravo i potrebno znanje sa kojim bi deca trebalo da izađu iz škole. Na primer, da li moramo imati 13 potpuno ravnopravnih predmeta u završnim razredima osnovne škole, gde će dete morati podjednakim intenzite-

GERMANA MITIĆ

tom da radi i srpski jezik i matematiku i istoriju, naravno sa svim onim činjenicama i podacima koji se daju u našim udžbenicima istorije.

Znači, postavlja se pitanje nekakve opšte kulture i onoga što je nekakav obrazovni minimum, i posebnih programa koji bi, po mom mišljenju, bili daleko efikasniji ukoliko bismo našli taj obrazovni minimum, ponudili deci još mnogo više posebnih programa koji će

uslovljavati njihovo dalje opredeljivanje i usmeravanje, gde mora da postoji mnogo veća povezanost. Mislim da to do sada nije učinjeno, nema povezanosti između osnovne škole, srednje škole i visokog obrazovanja, a to bi zaista trebalo da bude jedan sistem.

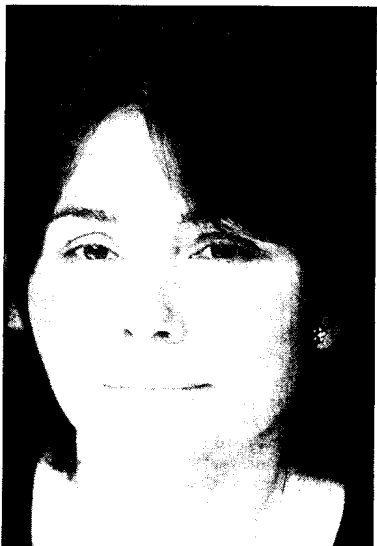
Po ukupnom fondu časova, u Evropi smo negde na donjoj granici – postavljajući se, međutim, problem odnosa sadržaja gradiva i tog fonda časova, odnosno potrebnog broja časova za obradu i utvrđivanje nastavnog gradiva u čemu se upravo i postiže funkcionalnost nastavnih sadržaja.

Zatim problem kadra. Danas je veoma teško doći do nastavnika. Ne govorim sad o njihovoj kompetenciji, naravno. Govorim uopšte o nastavniku. Po nekoliko godina se u Beogradu ne može naći nastavnik matematike, nastavnik engleskog, nemačkog jezika, fizike itd. Postoje neki podaci, nezvanično verovatno, da u Beogradu više od 20 odsto časova nije stručno zastupljeno. Šta je tek onda s unutrašnjošću?

Poseban problem o kojem treba govoriti, i koji je po meni najvažniji, jeste metodika rada u školama, usavršavanje nastavnika, problemi interakcije učenika i nastavnika, problem komunikacije u odeljenju, koja gotovo da ne postoji. Postoji samo jednosmerna komunikacija, što nije dobro. Nastavnik stoji ili, što je još gore, sedi i ispriča deci ono što ima. Kakva je to nastava u kojoj nema komunikacije?

Dakle, mnogo je pitanja. Mi sigurno ne možemo i nemamo ambicija da sada odgovorimo na sva. Neću da kažem da naša škola ne valja, ali podržavam ideju Ministarstva da u proces reformi uključi sve koji mogu doprineti da se naša škola dovede u red i podigne na viši nivo.

OBJAŠNJAVANJE NEJASNOG NEJASNIM

GORANKA METIĆ

kako zainteresovati dete za datu lekciju. Zatim, nedostaju slajdovi, plakati i panoi, sve što bi trebalo da poseduje svaka škola. Nedostaje više druženja sa decom iz drugih škola, više druženja sa prirodom, izleti, radne ekurzije. Dešava se da deca odu na ekscurziju i da ne mogu da razlikuju ovcu od koze. Ukoliko je u pitanju biologija, trebalo bi da bude više eksperimenata, laboratorijskih vežbi, kontakata sa živim organizmima – u nastavnom planu i programu za praktičan rad ima veoma malo mesta. Deca pitaju i gde da potraže nova otkrića iz raznih oblasti jer udžbenici nisu dovoljni. Nema dovoljno klubova, sekcija, predavanja, tak-

O ovom problemu pokušaću da govorim iz ugla nastavnika, a i iz ugla dece, pošto sam u svojoj školi sprovela jednu anketu baziranu na pitanjima šta bi deca uradila ako bi imala šansu da nešto promene u svom obrazovanju i školovanju.

Naime, u uzorku petog, šestog i sedmog razreda dobila sam podatak da bi prvo trebalo smanjiti gradivo koje je preobimno i opširno. Drugo, da ima mnogo nepoznatih termina i pojmova koji moraju da se uče za ocenu. Jedno dete napisalo je da ukoliko želi da ima dobre ocene mora da nauči napamet definiciju, a da pri tom ne zna o čemu je stvarno reč. Treće, da ima dosta slika koje su nejasne. Znači, loš je kvalitet udžbenika. Posle raznih novih lekcija koje se tiču određene tematike trebalo bi ponuditi više zanimljivosti. Znači,

**NAŠA ODELJENJA BROJE
NEGDE TRIDESET I VIŠE
UČENIKA. U GIMNAZIJAMA
I U SREDNJEM
OBRAZOVANJU TO JE
NEGDE 40-45.
OPTIMALAN BROJ
UČENIKA BIO BI 20-25**

mičenja – deca traže da se takmiče, da provere svoja znanja sa ostalom decom.

Što se tiče kolega iz moje škole, prva i osnovna zamerka bilo bi preveliko odeljenje. Naime, svi znamo da naša odeljenja broje negde trideset i više

učenika. U gimnazijama i u srednjem obrazovanju to je negde 40-45 učenika. Ono što bi poboljšalo kvalitet rada, a time i samu reformu školstva jesu manja odeljenja. Prema našem mišljenju, od 20-25 učenika u odeljenju bio bi optimalan broj. Naravno, s tim u vezi je i problem broja prostorija. Osim tog broja, problematična je i opremljenost kabineta i same škole. Naše škole su u očajnom stanju, kabineti takođe, tako da bi trebalo u saradnji sa raznim drugim institucijama, naravno i sa samim ministarstvom, poboljšati i samu školu i opremljenost.

Gradivo je preobimno, a učenike bi trebalo rasteretiti. Naravno, tu se slažem i sa modernizacijom samog gradiva: dešava se, recimo, da genetika ide dalje, a mi je spominjemo samo u osmom razredu. Nešto više o tome učenik saznaje tek u gimnaziji. U našim udžbenicima ima dosta nejasnih termina i pojmova, pa se dešava da dete objašnjava nepoznat pojam drugim nepoznatim pojmovima. Znači, potrebno je prečišćavanje udžbenika. Osim toga, neophodna je i dopuna sadržaja savremenom literaturom, enciklopedijama, pristupom internetu, rečnicima, stručnim pomagalima itd. I, naravno, naglašavam da bi dobro bilo da se svi nastavnici stručno usavršavaju kako bi mogli lakše i ozbiljnije da pristupe svom zvanju, a isto tako i da lakše komuniciraju sa učenicima. Naravno, neophodno je da se predviđi više vremena za objašnjavanje i diskusiju, saradnju sa roditeljima i ostalim kolegama iz drugih škola, što bi mnogo više unapredilo i sam sadržaj nastave. Postoji i problem darovitih učenika. Šta s njima? Da li ih staviti u isti koš s ostalom decom, ili ih izdvojiti i dati im nešto više?

Ono što ne treba zanemariti jeste i značaj nastavnika i zakona koji štiti nastavnike. Naime, dešava se da nastavnici pred kraj školske godine imaju probleme kad roditelji i učenici dolaze da se bune zbog ocena. Trebalo bi stoga razmisliti da li i na koji način zaštititi nastavnike. Naravno, ne treba zanemariti ni značaj onog krajnjeg materijalnog momenta, što u većini slučajeva nas nastavnike tera da damo neki sadržaj koji bi kasnije trebalo da posluži za obrazovanje.

CENA JEFTINE REFORME

TAMARA SKROZZA:

Jasno je da su svi problemi koji muče današnje školstvo veoma brojni i međusobno povezani, ali da li biste mogli da odredite jedan sa čijim bi se rešavanjem trebalo i moglo početi odmah?

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Ima ih više sa kojim bi se moglo početi. Ja mogu da kažem koji je najbolniji. To je centralizacija, odnosno decentralizacija. Tu ćemo se lomiti. To bi bila ogromna tema. Ali, mislim da ne možemo očekivati od časopisa "Vreme" i od "Štiftunga" nešto što je usmereno da zatalasa i informiše i zainteresuje javnost, a da bude usko specializovano.

MARINA DRNDARSKI:

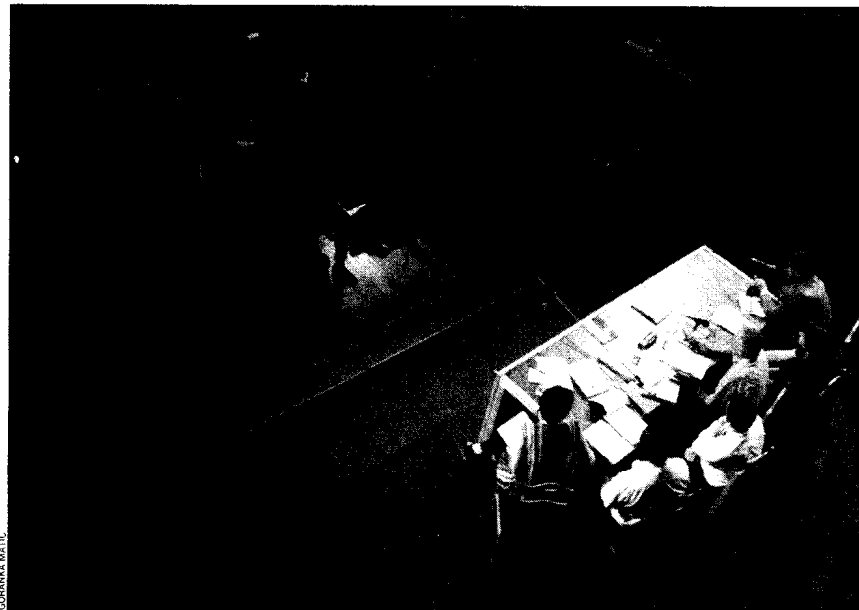
Smatram da bi prvo trebalo krenuti od reforme gradiva. Znači, skratiti gradivo i videti šta je bitno, šta nije, i da li odgovara uzrastu učenika.

NENAD HAVELKA:

Ja mislim da je to koncepcija obrazovanja. Zaista ne znam kako će se bilo šta u programu menjati, kako će se eventualno ispoštovati nalaz našeg istraživanja da program u osnovnoj školi ne sme da bude tako segmentiran u vremenu i prostoru i u svemu, jer se tako gubi krajnji rezultat. Ako mi ne razgovaramo o koncepciji obrazovanja, ja bih sad potrošio dosta vremena da ilustrujem šta mislim, ali evo, naša škola, ako joj oduzemo ove slabosti koje je nakupila u poslednjih petnaestak godina, vrlo je lep, reprezentativan primer. Ona je još uvek reprezentativan takozvanog akademskog pristupa obrazovanju. Ali, u tom pristupu postoje dve varijante: ova koja je kod nas zastupljena jeste rana varijanta s kraja prošlog veka da se sticanjem znanja razvijaju sposobnosti; postoji i druga varijanta, da se

direktno ide na razvijanje sposobnosti i da su znanja produkt razvijanja sposobnosti.

A evo zašto treba raspravljati o tome koji pravac izabrati. Ako se opredelimo za pristup razvijanja sposobnosti – predmetna, časovna, razredna nastava kao sistem počinje, a mi u stvari ništa ne menjamo. Predmeti ostaju. Sve se predmetizuje. Najnoviji primer je predmetizovanje marksizma. Mladi ljudi još uvek ne znaju šta se desilo s tim predmetom. Sada hoće da se predmetizuje ekologija, religija, lepo ponašanje, demokratsko obrazovanje... Sve hoće da se predmetizuje. Pa to je taj koncept koji i hoćemo da napustimo u stvari. A mi to ne prepoznajemo. Sve hoćemo u 45 minuta, sve hoćemo da ima udžbenik, sve hoćemo da ima zaduženog profesora, sve da bude ocenjivano. A to je ono što stvara u nama nerazpoloženje prema školi. Može li tu nešto da se promeni? Dakle, ljudi će da napravie promene, smanjiće broj lekcija u pojedinim predmetima, negde će se povećati broj časova, negde će se smanjiti, biće više participacije učenika u okviru četrdesetpetominutnog časa, ali to nije promena koncepcije. Ako bi te promene bile ozbiljnije, onda bi se menjala

GORANKA METIĆ

konceptija.

A da li mi možemo da raspravljamo o koncepciji? Hoćemo li ovu enciklopedijsku varijantu, ili varijantu koja razvija sposobnosti? Hoćemo li detecentrirano obrazovanje koje je pokrenulo ceo svet i svugde je propalo gde je radeno, jer obrazovanje ne može da izvire iz deteta, ali motivacija može? Onda, hoćemo li na komuni centrirano obrazovanje, dakle jedno krajnje pragmatično obrazovanje, da deca nauče ono što treba lokalnoj sredini, da budu korisni građani te sredine? To onda postaju provincijalci. Škola ih čini provincijalcima. I tako postavljamo pitanje. To je stvar koncepcije. Evo, ja predlažem takvu jednu temu.

NENAD MILOŠEVIĆ:

Vjerujem da svi želimo reformu, ali želiti i moći nije isto. Moć leži u novcu. Ako gospodin ministar može da kaže da novac za reformu postoji, tačno je i to da je loša škola skupa škola, ali tačno je i to da je jeftina reforma isto skupa. Dakle, novac je presudan, a kad rešimo pitanje novca, sve ostalo će doći. Jer, mi svi želimo, a mislim, možda grešim, da i umemo.

ILIJA JUKIĆ:

Svejedno da li ostajemo pri koncepciji da su plan i program osnovni, neminovno je da se o tome razgovara, o nekakvom kadrovskom poboljšanju strukture prosvetnih radnika, oblicima rada i tako dalje. Ali plan i program su nešto o čemu bismo morali hitno da razgovaramo.

TAMARA SKROZZA:

Jedna od zanimljivijih ideja koja se pomnije i ovde i u javnosti uposte jeste ocenjivanje nastavnog kadra. Nešto slično već je sprovedeno na Ekonomskom fakultetu. Da li će ministarstvo bar u skorije vreme inicirati sličnu akciju pošto, za razliku od ostalih učera, ova ne zahteva mnogo novca?

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Vrata našeg ministarstva apsolutno su otvorena. Dakle, ako bi neko dosao sa tim predlogom, kucao bi na otvorena vrata. Međutim, tu ćemo imati veoma veliki otpor starijih profesora. Ja sam pokušavao na Pravnom fakultetu pet godina. Preveo sam pitanja pošto sam koristio tuđ uzor – tih pet pitanja posle su se račvala i trebalo je da na kraju školske godine daci anonimno ocene rad svojih profesora. Nijednom nisam uspeo da probijem zid odbojnosti kole-

tiva, dakle nastavnika. Onda sam to primenio individualno na svom primeru, ali to je moj problem, nena veze sa širom evaluacijom. Dakle, da, zašto da ne. To je veoma dobro, ali plašim se da postoji otpor među nama.

PITANJE IZ PUBLIKE:

Da li je u proces reformi moguće uključiti i one kojih se ona najviše tiče, dakle decu, učenike?

NENAD HAVELKA:

Mislim da su učenici već u prvom razredu osnovne škole dovoljno zreli da donose neke odluke o svome radu. A ta zrelost progresivno raste sa prelaskom u više razrede, s tim što nisu učenici jedini, ili preloman, ili odlučujuć faktor u odluci o tome kako će da izgleda nastavni plan, dakle šta će se učiti u školi. Potpuno je nesuvislo očekivati da oni mogu da odrede nastavni program tj. šta se uči iz pojedinih predmeta, jer oni su došli tu da uče. Međutim, oni mogu da učestvuju u odlučivanju o mnogim stvarima koje se direktno tiču njihovog načina rada.

U Beogradu postoji jedna škola u kojoj nastavnici ne prozivaju učenike. Postoji dogovor kada se učenici mogu javiti da odgovaraju, i oni tada odgovaraju. Postoji još jedan dogovor da učenik

kad se najavi da odgovara može da kaže za koju ocenu želi da odgovara. I ako ne zadovolji za nju, može mu se tada i ne dati ocena, nego mu se ostavi još jedna šansa. U Beogradu takva škola postoji. U toj školi je položaj učenika potpuno drugačiji od položaja učenika u drugim školama, gde on mora u svakom momentu da bude spreman da odgovori na svakakvo pitanje i reši svakakav zadatak, i gde ponedeljkom počinje jedna a petkom neka druga vrsta anksioznosti. To je što se tiče zrelosti učenika da utiču na svoj sopstveni rad.

PREMA ONOJ
NARODNOJ
"VEŽI KONJA
TAMO GDE TI
GAZDA KAŽE",
NADAM SE DA
ĆE SVI
ZAPOSLENI DA
SLUŠAJU GLAS
KOJI ĆE DOLAZITI
S VRHA
MINISTARSTVA

Dakle, potrebno je da neka lokalna specifičnost i u sadržini i u načinu rada dođe do izražaja. Ali ne da bude presudna. Učenike treba uključiti u odlučivanje o sopstvenom radu, isto kao i nastavnike, odnosno celu školu treba

uključiti u odlučivanje o sopstvenom radu. I školi i nastavniku moglo bi se ostaviti dovoljno prostora da u programu bude deo nečega što oni mogu da dodaju tom programu. Odmah ću reći da to neće svi rado prihvatiti. Ima mnogo ljudi da vole da rade ono što im se kaže. Lakše im je nego da misle šta i kako bi trebalo da rade. Ali i ipak je veći broj onih koji će ispoljiti svoju kreativnost i unaprediti opštu situaciju u školi ako ne budu samo izvršioi nekih naloga koji su spakovani i odnekud im doneseni.

DRAGO PANTIĆ, profesor prištinskog Filozofskog fakulteta:

Mislim da će biti mnogo otpora tokom sprovođenja planirane reforme. Oni će se pre svega pojaviti u samom ministarstvu prosvete, u kome je malo kreativnih i inventivnih, inovativnih stručnjaka. Osim toga, problem će biti ekonomska kriza, a poteškoća će biti i u samim školama – naime, mali je procenat direktora koji su se pokazali kao nosioci reformi, bez obzira na njihovu ovakvu ili onakvu orijentaciju. I na kraju, treba uvek računati – to smo videli i na međunarodnom planu u školama drugih zemalja – da nemotivisani i nedovoljno osposobljeni nastavnici

predstavljaju veliku prepreku svim procesima reforme. I jedan je stručnjak pre dvadesetak godina rekao: morate znati da li nastavnici znaju, da li hoće i da li mogu da prihvate reformu.

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Ministarstvo prosvete je glomazan aparat. Mi imamo problema, kao i svi drugi, sa kadrovima od kojih mnogi konzervativno razmišljaju. Međutim, vi znate onu izreku u našem narodu "veži konja tamo gde ti gazda kaže", pa se i ja nadam da će svi zaposleni da slušaju glas koji će dolaziti s vrha Ministarstva, i nadam se da ćemo taj otpor uspeti da savladamo. Ekonomska kriza neminovno stvara otpor, ali tu bih vam samo nešto rekao – najskuplja škola je loša škola. Prema tome, moramo naći pare da to popravimo.

I direktori i nastavnici jesu donekle neutralna tačka, ali mislim da su i oni već željni autonomije, ako ničeg drugog, da uzmu sudbinu u svoje ruke i nadam se da će se time rukovoditi.

PREDSEDNIK SINDIKATA "PROSVEĆENOST":

Ono što mi možemo ovde da kažemo mali je deo onoga što se dotiče ove problematike. Ali, prvo pitanje, i jedino: kako je Ministarstvo rešilo prob-

lem, odnosno model saradnje s nama nastavnicima, učiteljima itd. Da ne budem maliciozan, od sada nešto škripi. Vi možete dati neku informaciju, a ne dobijete povratnu informaciju. Znači, ako mi imamo već uzasad tri godine neke uradene predloge, kome bismo to mogli da damo a da dobijemo i povratnu informaciju?

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Zависи o čemu su predložili. Ako su finansijski, onda Boži Deliću. Postoji u Ministarstvu jedna prava adresa za to, a to je Tinde Kovač-Cerović. Mislim, to je jedino. Mi moramo da primamo vaše podatke. Sta drugo da vam kažem?

PREDSEDNIK SINDIKATA "PROSVEĆENOST":

A povratna informacija?

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Biće i povratne informacije. **IVANKA MARKOVIĆ**, direktor škole "1300 kaplara", Beograd:

Da li škola pojedinačno može da ponudi neku ideju za taj projekat reforme obrazovanja? I može li da se da predlog za stručno usavršavanje nastavnika?

TINDE KOVAČ-CEROVIĆ, zamenica ministra prosvete:

Mi imamo muku – kako komunicirati sa 68.000 ili 120.000 nastavnika.

Ono što smo pokušali da uradimo dosad to je da preko sindikata pokrenemo nekakav razgovor. Pojavili su se predlozi, na raznim nivoima. Ono što je sad važno, jeste da se bavimo upravo konceptijskim pitanjima, znači strategijama u posebnim delovima onog velikog što podrazumeva reformu. Sigurno se nećemo baviti sadržajima programa, sem onog opšteg rasteryenja, već sad od septembra. Sadržaj programa, kao što je rekao profesor Havelka, zavisi od toga kakva se koncepcija usvoji.

Sad krećemo u formiranje nekoliko strateških timova, iako bi bilo korisno da prosto imamo mogućnost da kažete: evo, mi hoćemo da budemo u tom timu. Tu će biti eksperti iz određene oblasti, ali veoma je važno da se uključuje nastavnici i sindikati. Dajte vi predlog kako da uključimo 68.000 nastavnika. Jedino što mogu da predložim to je da predloge pošaljete na adresu ministarstva s naznakom da je to za sektor za razvoj obrazovanja, i to će onda doći do nas. Dosad smo uvek odgovarali na ideje. Ja vas molim da se u ovom trenutku, znači do novembra, ideje ne tiču programa. Znači, iz matematike bi trebalo izbaciti ovo, iz ovog bi trebalo izbaciti ono, onamo bi trebalo da se unese ovo

itd., jer na tom nivou još nećemo moći da razgovaramo ozbiljno. Ono o čemu ćemo hteti da razgovaramo ozbiljno jeste kako uključiti roditelje, kako formirati upravljački tim u školama, kako rešiti pitanje decentralizacije, na kojim nivoima omogućiti školsku autonomiju, kako razviti školske planove, koliko škola je spremno da krene nekim svojim, divergentnim putem.

Dakle, to će biti teme i mi ćemo, mislim već do kraja sledeće nedelje, izaći sa tim spisakom tema oko kojih formiramo strateške timove. Dakle, broj faksa Ministarstva prosvete je: 011/361-62-70. To stiže direktno kod sekretarice tog sektora. Samo nam naznačite kako možemo da stupimo u kontakt s vama. To je dok ne smislimo neki bolji način. Ako imate ideju, dajte je - pa ćemo smisliti.

MIRJANA STAJIĆ, v.d. direktor škole "Cirilo i Metodije":

Da li se razmišlja o uvođenju fakultativnih predmeta, izbornih predmeta, u osnovnu školu? Kakav je, gospodine Kneževiću, vaš stav o tome? Da li se

razmišlja o profesionalnom usmeravanju pre završetka osnovne škole a ne tek u srednjoj školi? Zatim o dužini obaveznog osnovnog školovanja, o vrstama odeljenja. Jasno je svima da odeljenja moraju biti manja, kao što smo već čuli. Međutim, bitno je i to da bi trebalo da budu homogena po mnogo čemu, pre svega po postavljenim ciljevima, po sposobnostima dece itd. Za ta odeljenja neophodno je praviti i posebne programe. Mislim da je to suština mog pitanja.

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Koncepcija osnovne škole nije završena u našim glavama. Mi ne znamo kakva će biti vertikalna podela. Znače, to su već otvorena pitanja.

S druge strane, ja sam veliki pristalica individualne kreativnosti, i u tom smislu, sem nekog skeleta opšte obaveznih predmeta, ostalo bih pustio. Ali vidite, ovde su i gospodin Havelka i drugi učesnici pričali o raznim metodama okrenutosti čitave nastave. Nemojte da to izlazi iz moje glave: bolje je da svi čujemo, pa ćemo doći do nečega.

TOMISLAV PETROVIĆ, profesor

Koncepcija osnovne škole nije završena u našim glavama

metodike fizike u penziji:

Hteo bih da prokomentarišem sistem nadzornih organa. Uvođenje institucije inspektora u reformisanom sistemu apsolutno ne bi valjalo, jer izaziva jedan određen stav i ne obavlja nikakvu inspekciju. Po meni, nadzornik je ono što bi najpre odgovaralo. A savetnika bi trebalo da bude, ali je činjenica da mi nemamo ljude koji bi mogli biti savetnici jer često naši profesori znaju više od svih ostalih savetnika. Treba ili odabrati čoveka koji zaista može da daje savete, ili ne slati ljude koji će samo gledati.

A što se tiče same reforme, reforma može da uspe pre svega ako imamo dobar nastavni kadar. Bez razmišljanja o kadru ništa se neće uraditi. Da bi kadar za bilo koji predmet bio dobar, mora zadovoljavati diktatičko-metodičke zahteve, stručne zahteve, i što je najvažnije, imati pravilan odnos prema radu. Ovde se govori o tome da mi damo školama neku vrstu samouprave, pravo da kreiraju svoje programe. To postoji u Engleskoj, ali, molim vas, postoji na državnom nivou testiranje svake godine pa se na osnovu rezultata vidi da li se time zadovoljavaju neki opšti zahtevi.

TAMARA SKROZZA:

Tokom rasprave, često je pominjan problem udžbenika. Nedavno su analizirani osnovnoškolski udžbenici istorije i geografije u regionu Balkana. To ispitivanje pokazalo je da su naši udžbenici na prilično niskom nivou, da su veoma ideologizirani. Za razliku od naših, slovenački udžbenici dobro su ocenjeni, između ostalog zahvaljujući tome što je slovenačko ministarstvo prosvete dalo profesorima Filozofskog fakulteta da, u okviru komisija i stručnih saveta, napišu te udžbenike. Ima li nekih konkretnih ideja u tom pravcu? Vi ste pominjali kadrove itd., ali ima li konkretnih ideja ko bi to konkretno mogao da radi?

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Pa, ne samo ideje. Imamo već i rezultate. Naime, tačni su podaci koje ste izneli. Nije sporno da je to loše. Međutim, mi imamo jedan projekat koji je analiziran, a rukovodilac projekta bila je Dubravka Stojanović, naš istoričar, sa svojim saradnicima. I oni su napravili knjigu "Dete kroz istoriju". To je jedan od najboljih udžbenika koji se pojavio, i dobio je neku međunarodnu nagradu. Tako da ovo tlo može da dà dobre rezultate. A slažem se s vašom konstatacijom

da su udžbenici istorije užasni.

GORAN RAMOVIĆ

profesor: Zašto i dalje postoji problem negativne selekcije i sistem odabira kadrova po poslušnosti kao glavnom kriterijumu? Pitanje dijagnostike vrlo je važno pitanje. Znači, moramo da utvrdimo stanje da bismo preduzeli nešto, i to su osnovni uslovi za reformu. Vi znate da je u svakoj opštini postojala jedna škola koja je prednjačila u negativnoj selekciji. Oni su sada otprilike u većini. I vi ste dali dva kriterijuma. Jedan kriterijum govori o tome, samoupravljački, da tako kažem. Drugi kriterijum je lokalna vlast, mišljenje lokalne vlasti. Da budem otvoren, to svi znaju ovde, tu se prepucavaju Demokratska stranka, Demokratska stranka Srbije ko će više svojih ljudi da postavi... To već liči na onaj prošli period.

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Mene od takvih pitanja već boli glava i ne želim više da odgovaram na njih. Ne znam na šta je bilo usmereno vaše pitanje, da li da vam kažem ko ima više kadrova, DSS ili DS? Stvarno ne razumem. Pitanje ne razumem.

GORAN RAMOVIĆ:

Radite isto kao što se radilo prošlu put. **GAŠO KNEŽEVIĆ:** Mi se trudimo da ne radimo isto. Budite ubeđeni u to.

GORAN RAMOVIĆ:

Zanima me i šta gospodin Havelka misli o praksi uvođenja anonimnih anketa u školu, pošto je on pokrenuo pitanje o nečemu što je važno, a to je nužnost podizanja nivoa u kadrovskoj strukturi.

NENAD HAVELKA:

Što se tiče direktora, gospodin

A. BELIC

Knežević je rekao vrlo jasno. Zakon nije promenjen i mora se poštovati. Još uvek ide taj neki stari model procedure. A što se tiče podizanja nivoa u strukturi kadrova, to je ozbiljno pitanje. Naime, ideja decentralizacije nešto je zaista neophodno, ali kad spustite odluke o pitanjima koja se tiču recimo suštine obrazovanja na jednu opštinu u kojoj lokalne "gazde" odlučuju o svim pitanjima, onda će oni da odlučuju i o tim pitanjima – a oni mogu da misle da je škola nešto previše, oni su prošli školu, bili su ovakvi ili onakvi daci. Dakle, gledaju iz svog ličnog iskustva ili iz ugla nekih ličnih interesa sasvim desete vrste.

Zaista, prosvetna problematika može (i već ima primera, jer i ranije su lokalne sredine imale neke nadležnosti) da se nađe u vrlo teškoj situaciji na nekim mestima. Ne svugde. Ali to nije razlog da se deo odlučivanja ne spusti

na lokalni nivo, jer iste te odluke mogu vrlo bedno da prođu i na najvišem nivou, za šta smo imali dosta primera – da se donose neke odluke u ministarstvu već decenijama a da ne korespondiraju ni sa čim: ni sa naukom, ni sa strukom, ni sa iskustvom, ni sa praksom, ni sa potrebama... Voluntaristički se smisli nešto, pretvori u propis, u ponedjeljak ujutru izade u "Službenom glasniku", i to je sad ono što treba da se radi.

Međutim, nešto se može učiniti i u samim kolektivima. Snagom kolektiva ali snagom mehanizama koji će zaustaviti dalje propadanje. Trebalo bi da se u kolektivima stvori jedna atmosfera koje je ranije u izvesnoj meri bilo – jer dok ste imali one regionalne prosvetno-pedagoške zavode, stručnosti nastavnika poklanjala se velika pažnja i u nekim lokalitetima (tačno mogu da navedem kao primer jedan lokalitet),

to je radilo kao univerzitet. Usred Srbije u jednom prosvetno-pedagoškom zavodu izabrali su pet nastavnih modela kao nekih pet orijentacija. I svake godine su ih nudili svim nastavnicima sa svog terena. A svakom je mogao da izabere jedan. I onda je to počinjalo po određenom sistemu – predavanja ljudi sa univerziteta, nabavljanje literature, diskusije, pa su recimo, ako počinje u septembru, već u februaru bile formirane metodске jedinice koje se izvode na času, pa onda ogledni časovi, pa prisustvo na tim časovima, pa diskusija. Sledeće jeseni ko hoće pomera se na drugu inovaciju. I to se tako odvijalo. Takav rad može da bude priznat i da bude osnova za napredovanje.

To je nešto što treba obnoviti. Ne znam na koji se način to planira, ali je neophodno povratiti taj interes za stručno usavršavanje. Onda će ipak jedan soj ljudi doći u prvi plan. Sada su u prvom planu ljudi koje uopšte ne interesuje ono što se zbiva u razredu nego ih interesuje ono što se zbiva u nekim drugim delovima škole ili oko škole, kao što je pekara ili nabavljanje džema ili ne znam čega, provizije, izdavanja školske dvorane. To su neke asocijacije, a ne ono što se zbiva kada nastavnik uđe u odeljenje.

Ne verujem, prosto bi bilo strašno misliti da se ne može postići pravilna okrenutost pitanjima i koja će onda da otkrije i prave ljude ako se o tim pitanjima raspravlja. Ako mi raspravljamo o tome koji će pekar donositi kifle, onda će u toj raspravi da učestvuju samo oni koji imaju interese te vrste. Ne moraju biti čak ni lični, ali koji vole da uredе stvari te vrste. A to ipak nije ono bitno. Mnogo je važnije imamo li mi u školi, recimo, kompjutere da bi mogli da se koriste, ili oni samo tu stoje, skupljaju prašinu i prolaze im vreme, jer kompjutere vreme brže prođe nego mnogim drugim stvarima. Dakle, kako će se to uraditi, na koji način će se ta intelektualna atmosfera podići, to sad ostaju problemi. Evo dobili smo jednu adresu ministarstva pa ćemo preko nje da predložimo, ali u svakom slučaju je neophodno da se stvore uslovi da se pokaže interes za sticanje novih znanja i novih veština, i za prenošenje iskustva drugima.

TAMARA SKROZZA:

Slučajeva da predavači donekle korriguju postojeće programe ima već i

sad. Koliko se programi samoinicijativno prilagodavaju učenicima?

MARINA DRNDARSKI:

Navešću primer petog razreda. Peti razred je izuzetno težak za učenike koji prelaze iz četvrtog razreda, jer se susreću sa mnogim novim predmetima kao što su geografija, istorija, biologija. U biologiji, posebno govorim o svojoj struci, susreću se s pojmovima koji im kroz druge predmete još nisu objašnjeni. Na primer, definicija u knjizi glasi: "mikroskop je optički instrument koji se sastoji iz sabirnih sočiva". Problem je što oni još ne znaju ni šta je optika, ni šta su sočiva ni šta su sabirna sočiva. Znači, u jednoj takvoj definiciji susrećemo tri nepozna-

ta pojma. Nastavnici se tada trude da što bolje razjasne deci, da spuste nivo do razumevanja deteta i da ga aktiviraju u toku nastave.

DIREKTORI KOJI SU DANAS OVDE NIŠU TU ZBOG MENE ILI SINDIKATA. VERUJEM DA SU TU ZBOG GOSPODINA GAŠE KNEŽEVIĆA. I SVI SU POKAZALI VELIKU POTREBU I VOLJU NEŠTO DA KAŽU

ru da se jednostavno preko nekog konkursa objavi da ko god želi, ko god zna, bila to grupa ili pojedinac, može da

ILIJA JUKIĆ:

Ja nisam siguran da toga ima mnogo. Ima sigurno nastavnika koji pokušavaju malo da prilagode te programe, i mi to zovemo kreativnošću. Kamo sreće da toga ima više! Nisam, međutim, siguran da ga ima dovoljno.

ANDELKO KUNARAC, direktor OS "Skadarlija", pedagog:

Da bi se uopšte demokratski prišlo ovom problemu, ne radi demokratije nego radi bogatstva ideja, predlažem minist-

priloži svoja razmišljanja o reformi osnovne škole. Ja imam već pet godina neki svoj projekat osnovne škole na nekih pedesetak strana, i ne znam kome da ga uputim. I razmišljam, pravo da vam kažem, i ovako – zašto bih ga nekome upućivao. Hteo bih ravnoopravno da konkurisem sa tim projektom na nekoj debati, pa da ljudi procene šta valja, šta ne valja. Možda će on biti, uslovno da kažem, nešto bez veze, ali će sigurno provocirati neku dobru ideju. Osim toga, imam rešenje i za rasterećenje programa za najmanje 30 odsto...

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Za te konkurse i javna obećanja na grade potrebno je nešto sredstava. Opet se vraćamo na staru temu. Inače, što se tiče tog rasterećivanja programa, u sledećem "Prosvetnom pregledu" izaći će jedan plan rasterećivanja za narednu školsku godinu, tako da ćete i to imati. Dobili ste podatke. Dobili ste informaciju.

PROFESOR DOROSLOVAČKI, predsednik Društva matematičara Srbije:

Hteo bih samo da potvrdim kratko

DOROSKI

da su vrata Ministarstva širom otvorena, jer je prvi put u istoriji ministar predložio Društvu matematičara Srbije da organizuje stručnu kompetentnu komisiju za reformu matematike osnovnih i srednjih škola. Komisija je već formirana. U njoj su profesori univerziteta sa svih fakulteta u Srbiji, i iz osnovnih škola, i iz srednjih škola, i iz Društva matematičara. To su sve ljudi koji su zaista entuzijasti i smatram da jedino entuzijazam sad u ovim teškim trenucima može pomoći, da su entuzijasti sad oni koji će da rade i da najviše učine na toj reformi.

EMILIJAJA BUJANIĆ: Defektološki fakultet:

U analizi stanja koju ste nam izložili, imate li neku analizu škola za mentalno ometenu decu, odnosno da li osim vaših interesovanja za decu, takozvanu talentovanu decu, imate uvide i za decu sa posebnim potrebama i problemima u učenju?

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Mi smo naravno znali da postoji taj problem konstatovali smo ga, i imamo jedan projekat o tome već predat. Međutim, imamo nameru i da formiramo

grupu koja će se sastojati i od defektologa i od psihologa, jer postoji istovremeno razdvajanje u našoj javnosti a istovremeno i potreba za spajanjem te dve struke prilikom rešavanja tog problema, i mi ćemo to svakako učiniti. Jedan projekat nam je već stigao.

BIVŠI RUKOVODILAC SEKTORA ZA ANALITIKU BEOGRADSKOG UNIVERZITETA, SADA PROFESOR SOCIOLOGIJE U PARIZU:

Pitam gospodu ministra i šefove sindikata, odnosno organizacije roditelja, da li su spremni da raspišu narodni zajam za poboljšanje materijalnog stanja prosvete, naročito osnovne škole, pod uslovom da jedan procenat bude za stručno usavršavanje?

GAŠO KNEŽEVIĆ:

To je veoma plemenita sugestija, ali mislim da se ovaj narod već od narodnih zajmova opekao, i ja lično ne bih učestvovao u takvom projektu.

MARINA DRNDARSKI:

Ja imam isti odgovor.

GAŠO KNEŽEVIĆ:

Mislim i da to nije u našoj nadležnosti, i teško je. Vlada bi o tome trebala da odluči. Ući ćemo u posao gde će jed-

na nevladina organizacija da nam napravi studiju o mreži škola. Ta studija verovatno može biti gotova za otprilike šest meseci. Posle toga mi ćemo moći da puštamo model po različitim osnovama. Recimo, hoćemo dobru mrežu škola, hoćemo jeftinu mrežu škola itd. I onda ćemo dobijati slike. To je za sada.

NENAD MILOŠEVIĆ:

Ja sam hteo samo da konstatujem da je ovde bio prisutan veliki broj direktora škola. Znam da to sigurno nije zbog mene ili zbog sindikata. Verujem da je zbog gospodina Gaše Kneževića. I svi su pokazali veliku potrebu i volju nešto da kažu. To su istovremeno ljudi dosta stariji od mene, koji već imaju 25-30 godina staža, i mislim da su dosta rekli, jer svi oni koji su nam učinili neko zlo bili su nečiji daci i bili su daci neke reforme. Mislim da bi ipak bilo korisnije da ovom skupu prisustvuje mnogo više učitelja, i te pozivnice koje su direktori dobili za ovaj skup mislim da bi bilo bolje i poštenije da su bile prosledene učiteljima. ■

